

Lesbrief

Orgelkids Doe-orgel

Korte omschrijving:

Het Doe-orgel van Orgelkids is een leskist met een ambachtelijk gebouwd pijporgel. In de leskist zitten de onderdelen waarmee kinderen zelf een orgel in elkaar kunnen zetten (onder begeleiding van een orgelbouwer of organist). Het werk voor het bouwen van dit orgel kan in groepjes worden voorbereid. Daarna wordt het orgel in elkaar gezet, en kunnen kinderen het orgel bespelen.

Het bouwen van dit orgel kan deel uitmaken van één of enkele lessen waarin het orgel centraal staat. Deze lesbrief bevat ideeën voor concrete opdrachten en lessuggesties. Het materiaal is vooral geschikt voor kinderen van 8 t/m 12 jaar.

www.orgelkids.nl

Een educatief orgelproject met het Doe-orgel

Ontwerp van een orgelproject in enkele opeenvolgende lesactiviteiten met circa één of twee weken tussenruimte.

Les 1: introductie – Wat is een orgel voor een instrument?

De eerste les is een les op school, deze les kan gegeven worden door de eigen leerkracht of een vakleerkracht muziek. De les kan bestaan uit een leergesprek waarin het orgel wordt geïntroduceerd. Dit onderwerp past goed in een les over muziekinstrumenten, met speciale aandacht voor blaasinstrumenten. De leerkracht kan enkele muziekinstrumenten laten zien.

Doelen:

- Activeren van voorkennis over muziekinstrumenten.
- Uitleg over verschillende families instrumenten.
- Introductie van het grootste instrument (orgel) en nieuwsgierigheid aanwakkeren voor de volgende les.

Vorbereiding:

- Verzamel materialen op internet met filmpjes van verschillende muziekinstrumenten (o.a. via Schooltv, Klassetv, Docukit). Of gebruik de materialen op de website www.orgelkids.nl/instrumenten.
- Kopieer de bijpassende werkbladen voor groepjes leerlingen.
- Verzamel zo mogelijk van elke familie van instrumenten een voorbeeld (echt of speelgoed-uitvoering): gitaar, trommel, viool, (blok)fluit, piano/keyboard. Vraag eventueel een kind om zijn/haar instrument mee te brengen.

Inleiding:

- Vraag de kinderen welke muziekinstrumenten zij kennen. Zijn er kinderen die zelf een instrument bespelen en daar iets over willen vertellen? (Noteer de namen en instrumenten ter voorbereiding voor de volgende les!)
- Maak op het bord een woordweb van de instrumenten die de kinderen noemen.

Kern:

- Bespreek met de kinderen, liefst aan de hand van een paar instrumenten, welke verschillende families instrumenten er zijn. Blaasinstrumenten, strijkinstrumenten, slaginstrumenten, snaarinstrumenten, toetsinstrumenten.
- Maak met de kinderen een indeling van de instrumenten die genoemd zijn. De genoemde indeling wordt gemaakt op basis van hoe ze bespeeld worden.
- Laat de kinderen in groepjes meer informatie zoeken over de verschillende groepen instrumenten (op de website van NTR Schooltelevisie en Teleblik zijn filmpjes te vinden van muziekinstrumenten, gebruik in de mediatheek van de school de boekjes uit de Junior-informatiereeks, of online via www.docukit.nl).
- Gebruik de werkbladen bij de filmpjes van Schooltelevisie of uit het materiaal van een lesmethode muziek.

Afsluiting:

- Vraag de kinderen of ze weten wat het grootste instrument van allemaal is. Help de kinderen zonodig om op het idee van het kerkorgel te komen.
- Vraag wie er wel eens groot orgel in de kerk van dichtbij heeft gezien.
- Bespreek waar het orgel bij hoort: is het een toetsinstrument of een blaasinstrument? Hoe zou je dat kunnen herkennen?
- Daag de kinderen uit om te bedenken wat ze over zo'n instrument zouden willen weten. Vertel dat ze binnenkort echt gaan kennismaken met het grote kerkorgel.

Les 2: Het Doe-orgel bouwen

In de tweede les staat het bouwen van het Doe-orgel centraal. Deze les wordt verzorgd door de organist en nauwe samenwerking met de groepsleerkracht.

Het werk bestaat uit diverse voorbereidingen en het in elkaar zetten van het orgel. De voorbereidingen kunnen in kleine groepjes tegelijkertijd worden gedaan. De totale tijd om het orgel te bouwen is circa 45 minuten.

Om ook nog enkele kinderen de gelegenheid te geven om te spelen en vervolgens het orgel weer te demonteren is de aanbevolen tijd om te plannen 60 minuten.

Doel:

- Ontdekken hoe een orgel wordt gebouwd en hoe de belangrijkste onderdelen heten.
- Begrijpen wat de technische werking van het instrument is en wat ervoor nodig is om het te bespelen.
- Nieuwsgierigheid aanwakkeren voor de hierna volgende excursie naar een kerkorgel en de soort muziek die er op gespeeld kan worden.

Voorbereiding:

- Ga na welke kinderen een toetsinstrument bespelen (bijv. piano, keyboard, orgel, accordeon). Noteer de namen zodat de organist weet wie hij/zij kan vragen om straks iets te demonstreren.
- Bedenk vooraf een indeling van een paar groepjes en leerlingen bij de volgende taken:

<i>Taak</i>	<i>Vereisten</i>	<i>Namen leerlingen</i>
a. Raamwerk in elkaar zetten	3 leerlingen, die Romeinse cijfers kunnen lezen/herkennen	
b. Toetsen sorteren en op volgorde leggen	3 of 4 leerlingen	
c. Toetsen in het raamwerk leggen	2 of 3 leerlingen, evt. dezelfde die B. hebben gedaan	
d. De windlade plaatsen	2 leerlingen die secuur kunnen werken	
e. De toetsen aan de ventielen van de windlade vastmaken	2 leerlingen die secuur en vlot aan een precies werkje kunnen werken, 1 leerling die de haakjes aangeeft	
f. Open pijpen op volgorde leggen	3 of 4 leerlingen	
g. Gesloten pijpen op volgorde leggen	3 of 4 leerlingen	
h. Magazijnbalg plaatsen	2 leerlingen	
i. Balgen plaatsen en met buizen vastmaken	2 leerlingen	
j. Slepen plaatsen en pijpenstok erop leggen	2 leerlingen	
k. Pijpen op de pijpenstok zetten	4 leerlingen	
l. Spelen en pompen	diverse duo's van 2 leerlingen	

- Bekijk (als leerkracht/begeleider) van te voren de informatie en de instructiefilm over het Doe-orgel: <http://www.orgelkids.nl/orgelkids-doe-orgel/>
- En bekijk het verslag van Zanna en Kaj: <http://www.orgelkids.nl/zanna-en-kaj-bouwen-een-orgel/>

Inleiding:

De vorige les hebben we gewerkt met verschillende soorten instrumenten en we hebben het gehad over het allergrootste instrument: het orgel.

Besprek met de kinderen waar je een orgel kunt vinden (namelijk: in de kerk). Neem de kinderen mee in het verhaal van het begin van de bouw van het orgel in de kerk. Hoe is dat orgel daar gekomen? *NB: dit verhaal kan op smaak gebracht worden met anekdotes uit de werkelijke geschiedenis van het desbetreffende orgel dat de kinderen gaan bezoeken. Gelet op de oorsprong van de meeste orgels in Nederland is een van de onderstaande varianten uit te werken.*

Variant A: De geloofsgemeenschap wil zingen

Er is een mooie grote kerk gebouwd. De mensen komen in die kerk samen om te zingen en te bidden tot God. Ze lezen uit de bijbel en luisteren naar de preek van de dominee of de pastoor. Om samen de psalmen goed te kunnen zingen, zorgt de organist voor begeleiding. Maar dan is er in zo'n grote kerk natuurlijk wel een heel groot orgel nodig. De mensen van de kerk hebben samen geld gespaard om zo'n orgel te kunnen laten maken.

Variant B: Het stadsbestuur wil opscheppen

Het bestuur van de stad wilde lang geleden graag laten zien dat het goed ging met de stad. Iedereen moest het weten dat deze stad rijk en belangrijk was. De burgemeester van de stad had iets bedacht. Als de kerk nu eens een prachtig groot orgel krijgt dan kunnen we laten zien hoe goed het met ons gaat. Liefst een nog groter en mooier orgel dan dat in andere steden in de omgeving.

Variant C: De herenboer wil wat doen voor de mensen

Vroeger was er in deze streek een hele rijke boer. Hij had heel veel land. Daar liet hij anderen op werken. Mensen uit het dorp en uit de omgeving. Zelf woonde de boer op een grote boerderij, het leek wel een kasteel. Maar de rijke boer wilde ook wel graag iets bijzonders doen voor het dorp. Iets waar hij wel een beetje mee kon opscheppen. Als hij de oude dorpskerk nu eens een mooi nieuw orgel gaf. Dan waren de mensen uit het dorp blij, en hij kon laten zien dat hij goed voor de gemeenschap zorgde.

Tip: mogelijk is het historische aspect van de plaatselijke kerk en het ontstaan ervan breder uit te werken dan alleen als korte inleiding. In dat geval is het aan te bevelen hier een speciale geschiedenisles aan te wijden.

We hebben dus een orgel nodig. Maar dan moet er eerst een orgelbouwer gevonden worden. En die moet dan ook eerst maar eens laten zien wat hij kan maken. Heel ver hier vandaan is er een hele goede orgelbouwer gevonden. Hij heeft eerst maar eens een klein model gemaakt. Om dat mee te kunnen nemen, heeft hij het in een mooie kist gestopt. Gisteravond heel laat is hij in de stad aangekomen. En nu ligt hij nog te slapen in het hotel. Maar ja, in die kist kan je het orgel niet horen. De organist is zo nieuwsgierig dat hij alvast wil beginnen. Helpen jullie mee om het alvast in elkaar te zetten?

Kern:

De organist vertelt kort wat belangrijke dingen over hoe er gewerkt moet worden. De kinderen gaan in groepjes aan de slag met de verschillende voorbereidingen. De instructiekaarten uit de kist helpen elk groepje op weg.

NB: het Doe-orgel is degelijk ontworpen, maar moet wel met zorg behandeld worden. Zie erop toe dat kinderen de opdrachten uitvoeren zoals aangegeven en bedoeld. Laat kinderen niet op de pijpen blazen. Dat is niet verstandig vanwege hygiëne en het vocht van de adem is slecht voor de pijpen.

Als alle onderdelen in elkaar gezet worden kan de organist toelichting geven in een leergesprek met de kinderen.

Vragen daarbij kunnen zijn:

- Welke pijpen klinken hoger denk je: de lange of de korte pijpen?
- Welke pijpen klinken hoger denk je: de open of de dichte pijpen?
- Hoe komt de lucht in het orgel?

- Hoe kun je met de toets een bepaalde toon laten horen?
- Hoe kan het dat je met de dezelfde toets 3 verschillende klanken kunt krijgen?
- Waarom moet je blijven pompen?

Afsluiting:

Keer terug naar de vraag waar de vorige les mee is geëindigd: is een orgel een toetsinstrument of een blaasinstrument? Hebben de kinderen dat in deze les zelf kunnen ontdekken?

Vertel de kinderen dat ze op excursie gaan naar een echt groot orgel in de kerk en dat de organist ze dan zal laten horen hoe dat orgel klinkt.

Les 3: Naar het grote orgel

De derde les is een excursie naar de kerk. Nadat de kinderen hebben geleerd hoe het orgel in elkaar zit, weten ze alle belangrijke principes van het instrument orgel. Tijdens een rondleiding met uitleg kunnen ze de opgedane kennis koppelen aan de omvang van het echte instrument. Dit gaat over de kennis van het instrument en de techniek van orgelbouw en bespeling.

Vervolgens is een concert de beste vorm om de kinderen de klankkleuren van het orgel te laten horen en beleven.

Doel:

Tijdens een excursie kunnen de kinderen bij het echte grote orgel herkennen wat ze bij het Doe-orgel hebben ontdekt en geleerd.

Een rondleiding door de organist bij de onderdelen van het orgel en de speeltafel maakt de overeenkomsten (en verschillen in grootte) goed duidelijk.

Een concert geeft de kinderen inzicht en luisterervaring naar de verschillende soorten klanken en muziekstijlen die met een orgel tot klinken te brengen zijn.

Vorbereiding:

Kies een geschikt repertoire om de kinderen de klankkleuren te laten ervaren.

Dat kan in verschillende vormen:

- Via een vertelsprookje waarin de avonturen van de hoofdpersonen muzikaal wordt geïllustreerd.
- Via een quiz met luisterraadsels (bijv. met imitaties van dierengeluiden, of klankillustratie van dierengedrag).

Kern:

Rondleiding en concert door organist.

Eventueel enkele kinderen, die een toetsinstrument bespelen, de gelegenheid geven om iets te spelen.

Afsluiting:

Vraag de kinderen hoe ze het hebben ervaren en gewaardeerd. Laat antwoorden/uitspraken bedenken bij de volgende vragen:

- Een orgel is....
- Orgelmuziek klinkt als....

Verzamel de uitspraken en presenteer die op een poster of op een webpagina van Orgelkids. Zijn er kinderen die graag orgelbouwer of organist willen worden?

Beschikbare materialen bij deze lessen

Bij deze lessenserie zijn de volgende materialen beschikbaar via Orgelkids:

- Het Orgelkids Doe-orgel in leskist is te huur met instructiebladen.
<http://orgelkids.nl/reserveren/>
- Powerpointpresentatie om te vertonen op het digitale schoolbord als inleiding voor de leerlingen. <http://orgelkids.nl/presentatie-digibord/>
- Postertje (mindmap) met alle informatie uit de presentatie als PDF, geschikt om te printen en aan de kinderen mee te geven na afloop.
<http://orgelkids.nl/poster/>
- E-book met foto's van het bouwen van het Doe-orgel: Zanna en Kaj bouwen een orgel. <http://orgelkids.nl/e-book-zanna-en-kaj-bouwen-een-orgel/>
- Informatiepagina's bij de lessen op de website Orgelkids (*in voorbereiding*)
- Instructiebladen voor kinderen over de bouw van het Doe-orgel.
<http://orgelkids.nl/instructiekaarten/>
- Instructiefilmpje voor de leerkracht en de organist waarin orgelbouwer Wim Janssen de montage van het Doe-orgel demonstreert.
<http://orgelkids.nl/instructiefilm/>
- Inspirerend filmpje over het Doe-orgel in gebruik bij kinderen. Op de homepage van Orgelkids en op <https://vimeo.com/166648831>
- Stappenplan voor kinderen, hoe houd ik een spreekbeurt over het orgel:
<http://www.orgelkids.nl/spreekbeurt-houden-over-het-orgel/>

Tips om het Doe-orgel in te zetten

Voor een geslaagd project delen we graag de volgende tips:

1. Neem kennis van de lesbrief van Orgelkids (op de website).
2. Bepaal of het een losse activiteit wordt, of een serie (bijv. 2 lessen + excursie/concert).
3. Bepaal de juiste kernboodschap: gaat het om het instrument, uw orgel, uw kerk, muzieklessen, een excursie/concert?
4. Plan eerst een pilot met 1 school of leerkracht waarmee al een connectie bestaat. Evalueer samen hoe het ging en bedenk direct daarna het plan om een volgende keer meer scholen erbij te betrekken.
5. Nodig de plaatselijke pers uit of stuur een persbericht of verslag, benut de kernboodschap voor uw bericht. Maak foto's!
6. Zoek samenwerking met de scholen via bijv. het schoolbestuur, de bovenschoolse manager, een coördinator cultuureducatie van de gemeente, muziekschool, ouders.
7. Denk na over de lokale inspiratie voor leerkrachten: wat maakt het orgel tot een interessant lesonderwerp in uw plaats/regio?
8. Start op tijd met het eventueel verwerven van fondsen (het project mag vaak nog niet gestart zijn, bijv. Cultuurfonds).
9. Bedenk wat er nodig is voor de logistiek. Organiseer ouders voor een excursie naar de kerk en plan de begeleiding van de kinderen. (Ontzorg de leerkracht.)
10. Organiseer ook een boeiende avond voor de ouder/verzorgers. Laat enkele kinderen meewerken aan de presentatie.
11. Denk na over een leuk tastbaar aandenken voor de kinderen (poster, sticker, kaart) in combinatie met een eigen projectpagina op Orgelkids.
12. Laat de kinderen zelf verslag doen van hun ervaringen.
13. Herhaal het project. Na een aantal keren/jaren wordt het een bekend evenement met meer uitstraling.
14. Maak het concert aantrekkelijk en interactief (bijv. met een luisterquiz).
15. Combineer het project met een bijzondere kindervoorstelling voor de regio. Bijv. de voorstelling Caecilia van Ton Koopman.
16. Benut het Doe-orgel om kinderen tijdens het keuzeprocés voor een instrument kennis te laten maken, bijv. tijdens een informatiemarkt op de muziekschool.
17. Wees als organist gastvrij voor kinderen bij de speeltafel.

Veel succes!

Meer informatie:

Voor Nederland:

Orgelkids

Contactpersoon: Lydia Vroegindeweyj

Bohemen 8, 3831 ES Leusden

E-mail: lydia@orgelkids.nl

www.orgelkids.nl

Twitter: @orgelkids

Facebook: <https://www.facebook.com/Orgelkids>

Voor Vlaanderen:

Het Orgel in Vlaanderen v.z.w.

Contactpersoon: Daniel Vanden Broecke

Centrum Elzenveld, Lange Gasthuisstraat 45, 2000 Antwerpen

E-mail: info@orgelinvlaanderen.be

www.orgelinvlaanderen.be/doe-orgel/

Facebook: <https://www.facebook.com/HetOrgelInVlaanderen>